

Το πογκρόμ κατά των Ελλήνων της Πόλης, το 1955 ο βρώμικος ρόλος των «Συμμάχων» και η άθλια προβοκάτσια!

Δημοσιεύτηκε στις Κυριακή, 06 Σεπτεμβρίου 2015 17:22 | Γράφτηκε από τον/την Φιλούμενος |

Share 74 Tweet 8 Email 0 Share 115

Αξιολόγηση Χρήστη: / 0

Χειρότερο   Καλύτερο **Αξιολόγηση**

Με πρόσχημα την έκρηξη βόμβας που έβαλαν οι ίδιοι στο δήθεν σπίτι του Κεμάλ, στη Θεσσαλονίκη, οι Τούρκοι κατέστρεψαν τον ελληνισμό της Πόλης τον Σεπτέμβριο του 1955

Τον *Τάσου Κ. Κοντογιαννίδη*

Τα «Σεπτεμβριανά» (δεύτερη άλωση της Πόλης), σαν σήμερα πριν από 60 χρόνια, έγιναν με την ενθάρρυνση της συμμάχου μας Μεγάλης Βρετανίας και την ανοχή των ΗΠΑ, πολύ καλά μελετημένα! Η αφορμή των γεγονότων αυτών έχει ως αφετηρία τα συμβαίνοντα στην Κύπρο, όπου ο ένοπλος αγώνας της ΕΟΚΑ εναντίον των Αγγλων βρισκόταν σε εξέλιξη, αφού οι προσπάθειες να πειστεί το Λονδίνο να αναγνωρίσει το δικαίωμα αυτοδιάθεσης του κυπριακού λαού είχαν ναυαγήσει.

Η Αγγλία, για να παραμείνει κυρίαρχη στην Κύπρο, καθοδηγεί και προτρέπει την Τουρκία να απαιτήσει δικαιώματα πάνω στο νησί. Την παροτρύνει να δημιουργήσει οργανώσεις που να προβάλλουν το σύνθημα «η Κύπρος είναι τουρκική». Η διπλωματική αυτή κίνηση σε βάρος της Ελλάδος εξάπτει τον φανατισμό του όχλου σε μια άνευ προηγουμένου ανθελληνική υστερία... Όσο για τις ΗΠΑ, ο υπουργός εξωτερικών **Φόστερ Ντάλλες**, παρακάμπτει το διαπραχθέν έγκλημα, εξισώνει το θύμα με τον θύτη και διατάζει(!) συμφιλίωση με τους Τούρκους για το καλό της Ατλαντικής Συμμαχίας, προκαλώντας την οργή των Ελλήνων. Ας δούμε όμως τα γεγονότα με την καλοστημένη προβοκάτσια.

Στην κεντρική πλατεία Ταξίμ της Κωνσταντινούπολης το ρολόι έδειχνε 6 μ.μ. της 6-9-1955, όταν ξαφνικά από τους γύρω δρόμους άρχισαν να καταφθάνουν με μεταφορικά μέσα φοιτητές, πολίτες και... αστυνομικοί με πολιτικά. Ταυτόχρονα, κυκλοφορεί έκτακτο παράρτημα της εφημερίδας «Ισταμπούλ Εξπρές» που γίνεται ανάρπαστο από τους συγκεντρωμένους, λόγω της εντυπωσιακής πρωτοσέλιδης είδησης: «Κατέστρεψαν το σπίτι του πατέρα μας με βόμβα», που περιέγραφε τη... φανταστική καταστροφή του σπιτιού όπου δήθεν γεννήθηκε ο **Κεμάλ** και στεγάζει το τουρκικό προξενείο Θεσσαλονίκης... (Ο Κεμάλ γεννήθηκε στη Χρυσαναγή Λαγκαδά)

Η είδηση τους μεταβάλλει σε μανιασμένο όχλο που ζητεί εκδίκηση κι ένα αόρατο χέρι τους οδηγεί στη διπλανή λεωφόρο Πέραν, με τα ελληνικά καταστήματα, αλλά και στον Γαλατά, όπου διαμένουν χιλιάδες φιλήσυχoi Έλληνες.

Όλα ήταν καλά προμελετημένα. Στον κήπο του σπιτιού όπου τάχα γεννήθηκε ο Κεμάλ, στη Θεσσαλονίκη, τοποθετείται βόμβα και προκαλεί ασήμαντες υλικές ζημιές. Την τοποθέτησε, όπως αποκαλύφθηκε μετά, ο Τούρκος φύλακας του κτιρίου, **Χασάν Μεχμέτογλου**, ο οποίος την παρέλαβε από τον φοιτητή **Οκτάι Εγκίν**, γιο παλιού βουλευτή της Ροδόπης, τον οποίο επιβράβευσαν αργότερα, διορίζοντάς τον αρχηγό της Αστυνομίας στην Αγκυρα.

Την ώρα που γινόταν η έκρηξη της βόμβας στο προξενείο, οι εγκάθετοι στην πλατεία Ταξίμ, οπλισμένοι με ρόπαλα, λοστούς, μαχαίρια και διαρρηκτικά εργαλεία, ξεχύνονταν στους δρόμους για δράση! Με πρωτοφανή φανατισμό φωνάζουν συνθήματα: «**Yikin, Kirin, giavourdour**» (**Σπάστε, γκρεμίστε, είναι γκισούρης**) και «**Kahrolsun giavourlar**» (**Ανάθεμα στους γκισούρηδες**) και κινούνται προς τα ελληνικά μαγαζιά.

Με καταλόγους σπιτιών και καταστημάτων στα χέρια, τα οποία είχαν μαρκάρει νωρίτερα με μπογιές, σαράνουν στο πέρασμά τους τα πάντα. Δεκάδες Έλληνες, κυρίως κληρικοί, κακοποιήθηκαν χωρίς έλεος και δολοφονήθηκαν. Εκκλησίες πυρπολήθηκαν, σπάνιες εικόνες, αγιογραφίες και σκεύη ανεκτίμητης αξίας καταστράφηκαν και σχολεία με όλα τα περιουσιακά στοιχεία και με σπάνιους πίνακες έγιναν παρανάλωμα του πυρός. Οι βάρβαροι κατέστρεψαν με μανία εργοστάσια, εστιατόρια και ξενοδοχεία Ελλήνων κι έκαψαν γραφεία και πειστήρια ελληνικών εφημερίδων.

Δεν σεβάστηκαν ούτε τους νεκρούς! Οι πατριαρχικοί τάφοι και τα σκηνώματα μεγάλων ευεργετών του έθνους στη Ζωοδόχο Πηγή (Βαλουκλιώτισσα), δέχονται την κανβαλική συμπεριφορά και τη μανία του όχλου. Ο 90χρονος μοναχός **Χρυσάνθος Μαντάς** βρίσκει τραγικό θάνατο μέσα στις φλόγες, ενώ βασανίζουν και αφήνουν ημιθανή τον Επίσκοπο Παμφιλίου **Γεράσιμο**. Στα Θεραπιά καίνε τη Μητρόπολη Δέρκων με τη βιβλιοθήκη της. Στο Μέγα Ρέμα σκοτώνουν από το πολύ ξύλο τον μητροπολίτη Ηλιουπόλεως **Γεννάδιο**...

Ο πατριάρχης **Αθηναγόρας**, προσπαθεί να εμψυχώσει εκείνους που τρομοκρατημένοι ετοιμάζονται να φύγουν. Καραβάνια Ελλήνων εγκαταλείπουν τη Βασιλεύουσα. Το σχέδιο των βαρβάρων πέτυχε... Η μανία των κάφρων μεταφέρεται στη Σμύρνη. Καίνε το ελληνικό προξενείο, επιτίθενται κατά Ελλήνων αξιωματικών που υπηρετούν στο ΝΑΤΟ, λεηλατούν σπίτια, βιάζουν γυναίκες, καίνε σημαίες και περιουσίες. Όταν οι εγκάθετοι ολοκληρώνουν το έργο τους, η κυβέρνηση ευαρεστείται να... κηρύξει στρατιωτικό νόμο... **Οι τούρκοι παρακρατικοί σκότωσαν 14 Έλληνες, τραυμάτισαν σοβαρά 600, έκαψαν και λεηλάτησαν 4.340 καταστήματα, 2.600 σπίτια, 73 εκκλησίες, 26 σχολεία, 110 εστιατόρια, 21 εργοστάσια, 27 φαρμακεία, 3 εφημερίδες και όλα τα νεκροταφεία!**

<http://infognomonpolitics.blogspot.gr/2015/09/1955.html>

Ο ρόλος της Βρετανίας στα Σεπτεμβριανά...

Μια συγκλονιστική αποκάλυψη έκανε η Τουρκάλα ιστορικός **Ντιλέκ Γκουβέν** στο δημοσιογράφο **Χραντ Ντινκ**: » **Ένα έτος πριν από τα γεγονότα του Σεπτεμβρίου, φθάνει στο υπουργείο Εξωτερικών της Αγγλίας από το Αγγλικό Προξενείο της Αθήνας τηλεγράφημα το οποίο αναφέρει: «Οι σχέσεις Τουρκίας και Ελλάδας είναι άριστες. Εάν όμως γίνει κάτι στην οικία του Ατατούρκ στην Θεσσαλονίκη, θαυμάσια μπορεί να γίνουν όλα άνω κάτω». ...Στην διοργάνωση των γεγονότων υπάρχει αγγλική προτροπή. Και τα γεγονότα βολεύουν τους Άγγλους.»**

Δημοσιεύουμε παρακάτω **συνομιλία-συνέντευξη** της **Ντιλέκ Γκουβέν** με τον Αρμένιο δημοσιογράφο **Χραντ Ντινκ**, Γενικό Διευθυντή Έκδοσης της εφημερίδας **AGOS**, που δολοφονήθηκε στην Κωνσταντινούπολη από τους εθνικιστές.

Ερώτηση : *Να ξεκινήσουμε με το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που δείχνετε στο θέμα*

Απάντηση : Ξεκίνησα από προσωπικό ενδιαφέρον και μόνο. Μου είχε μιλήσει για τα γεγονότα αυτά ο παππούς μου όταν ήμουν ακόμα παιδί. Μου είχαν φανεί φοβερά και τρομερά τα όσα μου είπε. Στη Γερμανία, ιδιαίτερος στα χρόνια που φοιτούσα στο λύκειο, βρέθηκα σε μια κοινωνία που ενδιαφερόταν πολύ με το παρελθόν της. Η περίοδος του ναζισμού ήταν συνέχεια θέμα συζήτησης και κριτικής. Όταν επισκεπτόμουν την Τουρκία προσπαθούσα να βρω κάτι σχετικό με τα γεγονότα αυτά και μου φαινόταν πολύ περίεργο το ότι δεν υπήρχε τίποτα.

Μετά από την μεταπτυχιακή μου εργασία με θέμα «*Ο Τουρκικός εθνικισμός την περίοδο της οργάνωσης 'Ένωση και Πρόοδος'*» προσανατολίστηκα στο θέμα αυτό το οποίο δίχως αμφιβολία συνδέεται και είναι αποτέλεσμα της περιόδου εκείνης.

Σε τι ποσοστό τα γεγονότα της 6/7 Σεπτεμβρίου συνδέονται με το Κυπριακό και σε τι ποσοστό οφείλονται σε άλλες αιτίες;

Δεν είναι σίγουρα λάθος να δεχτούμε πως τα γεγονότα εκείνα έχουν σχέση με το Κυπριακό. Βεβαίως έχουν μια μικρή σχέση μ' αυτό, όμως το πραγματικό πρόβλημα ήταν η σχετική με τις μειονότητες πολιτική της Τουρκίας.

Κατά τη γνώμη σας, τα γεγονότα της 6/7 Σεπτεμβρίου πόσο αμφιλεγόμενα ιστορικά είναι;

Κατά βάση υπάρχει μια κοινή παραδοχή σε όσους έζησαν τα γεγονότα ότι πρόκειται για όνειδος, 'μαύρη κηλίδα' ή 'κακές μέρες' τα χαρακτηρίζαν. Βεβαίως υπάρχουν κι εκείνοι που λένε πως 'κι οι Ρωμιοί στην Κύπρο έκαναν το και το προσπαθώντας από κάπου να αντλήσουν κάποια δικαιολογία. Όμως η πλειοψηφία και κυρίως αυτοί με τους οποίους συζήτησα, μου άφησαν την εντύπωση πως τα βρίσκουν ντροπιαστικά. Δεν μπορούσαν, λένε, να κοιτάξουν στα μάτια τους γείτονές τους. Σίγουρα όμως δεν υπάρχει καθόλου σκέψη να ιδωθούν υπό το πρίσμα που εγώ ανέφερα: Ως μια ενιαία γραμμή που ξεκινά από την εποχή του «Ένωση και Πρόοδος». Κατά τη γνώμη τους οι χρονιές του '50 είχαν τις δικές τους συνθήκες. Το ότι τον Σεπτέμβριο θα κηρύσσονταν στρατιωτικός νόμος, φαινόταν από τον Ιούλιο. Πλειοψηφούν εκείνοι που θεωρούν υπεύθυνη για τα γεγονότα την κυβέρνηση του Δημοκρατικού Κόμματος. Κατά τη γνώμη τους, ο πρωθυπουργός Αντνάν Μεντερές είχε πρόθεση, αργά ή γρήγορα, να τα χρησιμοποιήσει για να βάλει περιορισμούς στην Αντιπολίτευση.

Σύμφωνα όμως με την δική σας εργασία, τα αίτια των γεγονότων είναι πολύ διαφορετικά.

Ακριβώς. Ως κυρίως αίτιο φαίνεται το Κυπριακό, όμως στην πραγματικότητα είναι η περίοδος οικοδόμησης εθνικού κράτους. Μπορούμε να ξεκινήσουμε από τους εκτοπισμούς πληθυσμών του 1915, το Φόρο Περιουσίας, τα γεγονότα της Θράκης. Όλα είναι και από μια περίοδο. Κατά τα Σεπτεμβριανά δεν χτυπήθηκαν μόνο οι Ρωμιοί. Αν δούμε τους αριθμούς πρόκειται για 60% Ρωμιούς, 20% Αρμένιους, 12% Εβραίους. Το εκτός Ρωμιών ποσοστό δεν είναι τυχαίο. Στους καταλόγους που κρατούσαν υπήρχαν και τα Αρμενικά καταστήματα και οι Αρμενικές οικογένειες. Εάν περιορίσουμε την αιτία στο Κυπριακό, τι δουλειά είχαν οι Αρμένιοι στους καταλόγους;

Τι είναι αυτό που αποκαλείται 'κατάλογος';

Κατά τη διάρκεια των καταστροφών, σχεδόν σε κάθε μέρος, υπάρχει μια τριμελής καθοδηγητική ομάδα. Ο πρώτος δείχνει τα μέρη που θα καταστραφούν. Οι άνθρωποι αυτοί κρατούν καταλόγους με διευθύνσεις οικιών και καταστημάτων. Μια αποθήκη που δεν είχε καν αριθμό γραμμμένο στον τοίχο βρέθηκε πανεύκολα και καταστράφηκε. Σύμφωνα με τα γαλλικά αρχεία, οι κατάλογοι αυτοί ετοιμάστηκαν από την εποχή του Β' Παγκοσμίου Πολέμου με τη σκέψη 'μπορεί οι μειονότητες να μας δημιουργήσουν πρόβλημα, ας υπάρχουν καλό κακό'. Οι διευθύνσεις ζητήθηκαν από τους μουχτάρηδες. Ζητήθηκαν από τους νυχτοφύλακες (μπεχτσήδες) να σημειώσουν τα σπίτια των μη μουσουλμάνων. Για παράδειγμα, υπάρχει ένας γερμανοεβραίος ο οποίος αργότερα ασπάζθηκε το Ισλάμ. Φυσικά δεν έχει καμία σχέση με το Κυπριακό, όμως έσπασαν κι αυτού το κατάστημα. Και φυσικά, όπως είναι γνωστό, υπάρχει μια 'Εκθεση Μειονοτήτων' που συνέταξε το Λαϊκό Ρεπουμπλικανικό Κόμμα τη δεκαετία του '40. Σύμφωνα με αυτό «έχουμε συνάξει όλες τις μειονότητες στην Πόλη και είναι απαραίτητο, με κάποιο τρόπο,

να μειώσουμε τον αριθμό τους». Κατά τη γνώμη μου η πραγματική αιτία των Σεπτεμβριανών δεν είναι το Κυπριακό αλλά το ότι οι μειονότητες είχαν συγκεντρωθεί στην Πόλη.

Όλες οι μειονότητες το ίδιο αξιολογούνται;

Όχι. Όταν ελέγξουμε τους αριθμούς διαπιστώνουμε ένα 60, 20 και 10%. Οι αναλογίες λίγο πολύ συμφωνούν με τις αναλογίες του πληθυσμού. Πάνω κάτω είναι και η αναλογία του φόβου που προκαλούν. Λέγεται λοιπόν: «οι Ρωμιοί, παρά τις προσπάθειες, δεν ενσωματώνονται και είναι πιθανόν να συνεργαστούν με την Ελλάδα. Τι να κάνουμε ώστε να μειωθεί ο αριθμός τους»; Με τους Αρμένιους είναι λίγο περισσότερο θετικοί. Αριθμητικά δεν είναι όσοι οι Ρωμιοί και δεν έχουν στενή σχέση με κάποιο κράτος. Πέραν τούτου, οι Αρμένιοι ζουν περισσότερο μαζί με Τούρκους, έχουν κάπως ενσωματωθεί.

Στο βιβλίο σας αναφέρεστε στην βίαιη μετακίνηση των Αρμενικών πληθυσμών. Μπορείτε να μας μιλήσετε γι' αυτό;

Σύμφωνα με τα αμερικανικά αρχεία, το 1930 υπάρχουν στην Ανατολία 10 χιλιάδες Αρμένιοι. Στην

Πόλη άλλες 60 χιλιάδες.

Αυτό όμως δεν πρέπει να ευσταθεί. Σύμφωνα με τα πρακτικά της Λοζάννης υπάρχουν 170 χιλιάδες Αρμένιοι στην Ανατολία και 130 χιλιάδες στην Πόλη.

Πιθανόν. Πάντως στα αρχεία υπάρχει ο αριθμός που σας είπα. Από αυτούς οι 6 χιλιάδες, στην περίοδο 1924 – 1930 φεύγουν για τη Συρία. Οι πρώτοι φεύγουν το 1929. Στα χωριά, κυρίως με την χρησιμοποίηση πρακτόρων, καλλιεργείται η τάση του φευγιού. Οι διαδόσεις λένε: «Θα αγοραστούν σε λογικές τιμές τα σπίτια, τα τσιφλίκια, τα ζωντανά σας. Το καλύτερο για σας είναι να μεταναστεύσετε στη Συρία». Σε άλλα μέρη, για παράδειγμα στη Σεβάστεια, απαγορεύεται στους Αρμένιους να εγκαταλείψουν την πόλη. Για το λόγο αυτό, κυρίως όσοι ασχολούνται με το εμπόριο, εγκαταλείπουν τη Σεβάστεια. Υπάρχουν στα αμερικανικά αρχεία έγγραφα σύμφωνα με τα οποία ερωτούνται εάν διώχονται δια της βίας. Υπάρχουν τέτοιες στενόχωρες καταστάσεις. Εκτός αυτού πιέζονται να μεταναστεύσουν από τα χωριά σε μεγαλύτερες πόλεις. Εκεί παρουσιάζεται τι πρόβλημα της ανεργίας. Όσοι δεν βρίσκουν δουλειά φεύγουν για τη Συρία.

Οι πιέσεις αυτές με ποια μέθοδο πραγματοποιούνται;

Οι πράκτορες διαδίδουν το σύνθημα 'καλύτερα να φύγετε'. Στα χωριά εγκαθίστανται μετανάστες από την Βουλγαρία. Όμως αυτό δεν αποδίδει καθότι μετανάστες και Αρμένιοι δημιουργούν καλές σχέσεις. Τη χρονιά του 1934 υπάρχουν περιπτώσεις Αρμενίων που φορτώνονται στα τρένα δια της βίας και στέλνονται στην Πόλη. Σύμφωνα με τις εκθέσεις των Αμερικανών, η νέα πολιτική που ακολουθείται, είναι ο εκφοβισμός, και η προσπάθεια να εμφανιστούν οι μεταναστεύσεις ως οικειοθελείς.

Εάν κοιτάξουμε τα γεγονότα της Θράκης με τους Εβραίους, υπάρχουν ομοιότητες. Πετροβολούνται οι κατοικίες με εντολή του Κράτους και παρουσιάζονται ωσάν να τα κάνουν οι πολίτες. Η αιτία που γίνεται αυτό την εποχή εκείνη, είναι ο φόβος ότι επίκειται ιταλική επίθεση. Στη μεθόριο υπάρχουν μειονότητες, θεωρούνται εν δυνάμει σύμμαχοι του εχθρού. Τα γεγονότα υπάρχουν μέχρις ότου ελαττωθεί ο αριθμός τους. Για να καταλάβετε, υπάρχει μια γενικότερη φοβία για τις μειονότητες. Κανονικά, με την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας πρέπει οι φοβίες να μειώνονται, όμως αυτό δεν συμβαίνει.

Δηλαδή, την εποχή αυτή, καμία ησυχία για τις μειονότητες!

Υπάρχει μια βελτίωση στην πολιτική αυτή τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 50 με τις κυβερνήσεις του Δημοκρατικού Κόμματος, όμως η αιτία είναι μάλλον το ότι την εποχή εκείνη το 1/3 των ψηφοφόρων στην Πόλη είναι μειονοτικοί. Με αυτών τους ψήφους ο Μεντερές κερδίζει εκεί τις εκλογές. Και φυσικά γεννάται ένα σοβαρό ερώτημα. Γιατί οι μειονότητες οι οποίες θεώρησαν οργανωτή των γεγονότων το Δημοκρατικό Κόμμα το ξαναήφισαν; Στην πραγματικότητα υπήρχε αρχικά στους Ρωμιούς η σκέψη να μην συμμετάσχουν στις εκλογές. Πρωτάνευσε όμως μια δεύτερη σκέψη από το φόβο ότι εάν επανέλθει το Λαϊκό Κόμμα θα τους τιμωρήσει. Το Λαϊκό Κόμμα το θεωρούσαν χειρότερο.

Πως αναλύετε τα αποτελέσματα των γεγονότων;

Μετά το 1955 δεν υπάρχει ομαδική φυγή, οι άνθρωποι δεν πρόλαβαν να συνέλθουν οικονομικά. Από την πλευρά των Ρωμιών, Πατριαρχείο και Ελληνικό Πρόξενείο συμβούλευαν την παραμονή και δημιουργούσαν γραφειοκρατικά εμπόδια σε όσους ήθελαν να φύγουν. Ήταν επιθυμητή η ύπαρξη εδώ μιας παροικίας δίπλα στο Πατριαρχείο. Το πρώτο αποτέλεσμα είναι αυτό. Το δεύτερο, είναι η ευκαιρία που άδραξε το Δημοκρατικό Κόμμα. Με την εκλογική νίκη του Μεντερές το 1950 ανήλθαν στην εξουσία διαφορετικές κοινωνικές τάξεις. Την θέση των γραφειοκρατών, στρατιωτικών και μη, πήραν οι τσιφλικάδες της Ανατολίας. Στην αρχή η κατάσταση ήταν καλή, η οικονομία της χώρας εξελίχθηκε. Όμως, ειδικά το 1955, η οικονομία άρχισε να γίνεται προβληματική. Η αντιπολίτευση άρχισε να στριμώχνει τον Μεντερές. Για να ξαναπάρει λοιπόν τα ινία στο χέρι του, τα γεγονότα του Σεπτεμβρίου του '55 αποτελούσαν ευκαιρία. Κατά τη διάρκεια της ισχύος του στρατιωτικού νόμου απαγορεύθηκαν δυο πράγματα: ειδήσεις σχετικές με τα γεγονότα και ειδήσεις σχετικές με την οικονομία.

Ποια υπήρξε η συμπεριφορά του κράτους προς τις μειονότητες μετά από τα Σεπτεμβριανά;

Έπρεπε να δοθούν αμέσως αποζημιώσεις, όμως υπήρξε καθυστέρηση για δυο περίπου χρόνια. Αμέσως μετά το 1955 έγινε έρανος. Γενικότερα οι τράπεζες έκαναν έκκληση για εράνους. Όμως, σύμφωνα με τα Γερμανικά αρχεία, για τον έρανο απευθύνονταν στους ξένους και τους μη μουσουλμάνους. Ακόμη γίνεται λόγος και για πιέσεις προς αυτούς. Στις συνεντεύξεις που είχα υπογραμμίστηκε ιδιαίτερα το σημείο ότι οι αποζημιώσεις

ήταν ανεπαρκείς και συμβολικές και πραγματοποιούντο μόνο και μόνο για να δημιουργηθεί η εντύπωση ότι τα θύματα αποζημιώνονται. Μετά το 1955 δημοσιεύονταν στις εφημερίδες αγγελίες που έλεγαν «Δεν μιλάμε για τις ζημιές μας, στηρίζουμε τη χώρα μας». Τέτοιες εκστρατείες υπήρχαν και παρέμεναν άγνωστοι εκείνοι που έδιναν αυτές τις αγγελίες.

Ζήτησε την περίοδο εκείνη, μέσω του τύπου ή του ραδιοφώνου συγγνώμη ο Πρωθυπουργός;

Όχι. Μόνο στη Βουλή έγιναν συζητήσεις. Εκφράζονταν λύπη, όμως αυτό δεν ωφελούσε σε τίποτα καθώς όλοι γνώριζαν τον διαφορετικό τρόπο με τον οποίο οργανώθηκαν τα γεγονότα. Στη Βουλή υπήρχε Ρωμιός βουλευτής. Όταν πήρε το λόγο και άρχισε να λέει τι έκαναν στους γονείς του, τον κάθισαν κάτω όλοι μαζί. Ακόμη και όταν άρχισε η φυγή των μειονοτήτων, τα γεγονότα δεν αξιολογήθηκαν ως αίτιο της φυγής αυτής ώστε να ζητηθεί συγγνώμη. Ισχυρίστηκαν ότι η μετανάστευση οφείλεται στο ότι οι οικονομικές συνθήκες στην Ελλάδα ήταν καλύτερες. Στις συνεντεύξεις που πραγματοποίησα, σχετικά με τις αποζημιώσεις μου είπαν: «Ήταν ανεπαρκείς, όμως κατά κάποιο τρόπο μας ικανοποίησαν. Ψυχολογία του μειονοτικού βλέπετε. Τελικά, έστω και συμβολικά, κάτι μας είχε δώσει το κράτος. Όμως συγγνώμη δεν μας είπε».

Στη μελέτη σας αναφέρεστε στην περίοδο προετοιμασίας των γεγονότων, ποιοι είναι αυτοί που τα προετοίμασαν;

Μελετώντας τα γεγονότα βλέπουμε τις εξής πλευρές: Οι τοπικοί κυρίως παράγοντες του Δημοκρατικού Κόμματος, οι υπηρεσίες πληροφοριών των οποίων τα μέλη είναι κυρίως στρατιωτικοί και το σωματείο «*Η Κύπρος είναι Τουρκική*». Στο σωματείο αυτό που ιδρύθηκε ένα χρόνο πριν τα γεγονότα, συναντώνται οι φοιτητικές οργανώσεις και τα συνδικάτα.

Σα μια συμμαχία δεξιάς και αριστεράς δηλαδή

Δεν θα έπρεπε να το δούμε έτσι, διότι την εποχή εκείνη τα συνδικάτα και οι φοιτητικές οργανώσεις είναι εθνικιστικά σωματεία και στο μονοπώλιο του κράτους. Το σωματείο «*Η Κύπρος είναι Τουρκική*» ιδρύεται ένα περίπου έτος νωρίτερα και παρουσιάζεται ως 'ιδρυθέν από φοιτητές'. Στην πραγματικότητα ιδρύεται κατ' εντολή του Τουρκικού Προξενείου του Λονδίνου με το εξής σκεπτικό: 'Πρέπει να στηρίζουμε την τουρκική πολιτική στο Κυπριακό διότι μέχρι στιγμής υπήρξε αδράνεια'. Στο σωματείο εμφανίζονται ονόματα όπως των Χικμέτ Μπιλ, Ορχάν Μπιργκίτ, Χουσαμεττίν Τζάνοζτουρκ. Και ποιοι είναι αυτοί; Ο Χικμέτ Μπιλ δημοσιογραφεί στην Χουρριέτ, αυτός υποδαυλίζει και το Κυπριακό και το φέρνει στο προσκήνιο. Ο Χουσαμεττίν Τζάνοζτουρκ πρόεδρος των φοιτητικών συλλόγων. Ο Ορχάν Μπιργκίτ δημοσιογράφος του Λαϊκού Ρεπουμπλικανικού Κόμματος. Υπάρχει ακόμα και ο Κιαμίλ Ονάλ από τις υπηρεσίες πληροφοριών. Πριν τα γεγονότα ήταν ο υπεύθυνος για την παρακολούθηση Αρμενίων και Κούρδων στο Λίβανο και τη Συρία.

Τα σωματεία αυτό ιδρύει παντού υποκαταστήματα. Στο Μπαχτσελιέωλερ, στο Φατίχ. Πρόεδροι σ' αυτά αναλαμβάνουν κυρίως οι τοπικοί παράγοντες του Δημοκρατικού Κόμματος οι οποίοι είναι παράλληλα και μέλη φοιτητικών οργανώσεων ή συνδικάτων. Υπάρχει δηλαδή ένας οργανισμός. Αξιοσημείωτο είναι επίσης το ότι, εντός του Αυγούστου, το σωματείο «*Η Κύπρος Είναι Τουρκική*» ανοίγει ταυτόχρονα παραρτήματα σχεδόν παντού. Μια οργάνωση δηλαδή από πάνω προς τα κάτω.

Εκείνο που εκπλήσσει είναι η μυστικότητα με την οποία εξελίσσονται τα πράγματα δίχως κανείς να τα αντιληφθεί. Παρ' όλα αυτά το πιθανότερο είναι οι επικεφαλής του Δημοκρατικού Κόμματος να μην είχαν ιδέα για την έκταση που θα δίδονταν στα γεγονότα. Δεν ήταν δυνατό να δώσουν άδεια, καθότι τις μέρες εκείνες υπήρχε στην Πόλη σε εξέλιξη μια σημαντική διεθνής συνάντηση. Δεν νομίζω ότι μια κυβέρνηση θα τολμούσε κάτι τέτοιο. Όμως στη διοργάνωση υπάρχει δάκτυλος πολλών κέντρων. Κέντρα που επεξεργάζονταν την αποδυνάμωση της οικονομικής ισχύς των μειονοτήτων και την εκδίωξή τους. Τα κέντρα αυτά έδωσαν αυτή την έκταση.

Οι μειονότητες αντιλήφθηκαν μήπως το τι τις περίμενε;

Κατά την περίοδο εξελίξεων του Κυπριακού οι Ρωμιοί κατηγορούνται από την κοινή γνώμη. Όμως το ενδιαφέρον είναι ότι τα σχετικά δημοσιεύματα στις εφημερίδες εμφανίζονται 6 – 7 μήνες νωρίτερα. Για παράδειγμα ειδήσεις όπως: «*Νεαρός Ρωμιός δάρθηκε από αγανακτισμένους Τούρκους επειδή φώναζε 'Η Κύπρος είναι Ελληνική'*». Ή: «*Αίσχος. Στα πλοία των νησιών μιλούν μεγαλόφωνα ρωμαίικα*».

Μπορούμε δηλαδή να πούμε πως υποβάλλεται στο πλήθος ο τρόπος αντίδρασής του;

Κατά τη διάρκεια των γεγονότων υπήρξαν Τούρκοι που προσπάθησαν να προστατέψουν τους Ρωμιούς, του Αρμένιους. Υπήρξαν όμως κι εκείνοι που τους κατέδωσαν. Θάνατοι και τραυματισμοί υπήρξαν ελάχιστοι. 300 – 600 τραυματίες. Αξιοπρόσεκτο είναι ότι κυκλοφορούσαν κάποιοι με σάκα πρώτων βοηθειών. Πιθανόν να υπήρχε διαταγή ‘Χτυπήστε, καταστρέψτε, όμως μη σκοτώσετε’. Έμπαιναν στα σπίτια κι έλεγαν σε ηλικιωμένους: ‘Μη φοβάστε, είστε ηλικιωμένοι, καθίστε. Εμείς θα σπάσουμε και θα φύγουμε’. Παρόμοιες ομολογίες υπάρχουν πολλές, αναφέρονται στις συνεντεύξεις μου. Για το λόγο αυτό πιστεύουμε ότι υπάρχει τέτοια εντολή. Όμως βιασμοί υπάρχουν πολλοί. Οι γυναίκες δεν θέλουν να μιλήσουν. Γίνεται λόγος για 10 έως 16 νεκρούς. Οι αριθμοί δεν συμφωνούν.

Πώς ξεκινούν τα γεγονότα; Τι ακολουθεί;

Στις 6 Σεπτεμβρίου, ειδικά στις περιοχές που πυκνοκατοικούνται από Ρωμιούς, εμφανίζονται ομάδες 20-30 ανδρών. Αυτό παρατηρείται σε πολλά μέρη. Πριν ακόμη κυκλοφορήσει η εφημερίδα, κυκλοφορεί η είδηση πως ‘Έβαλαν βόμβα στο σπίτι του Ατατούρκ’. Οι φοιτητές αρχίζουν να βγάζουν εμπρηστικούς λόγους σε διάφορα μέρη, κυρίως στην πλατεία Ταξίμ. Ένας από αυτούς που πείρα συνέντευξη την εποχή εκείνη ήταν 15 χρόνων. Κάποιοι πήγαν και του είπαν, μου λέει ο ίδιος, ‘Τι λες; Δεν σπάνουμε τούτα τα τζάμια;’. Υπάρχει δηλαδή τέτοια προετοιμασία. Άνθρωποι που καθοδηγούν τις ομάδες υποδεικνύοντάς τους το τι πρέπει να κάνουν. Υπάρχουν οι μπροστάρηδες που κρατούν σημαίες και προτομές του Ατατούρκ και φωνάζουν τα συνθήματα και τους ακολουθεί το πλήθος που καταστρέφει. Σε συγκεκριμένα σημεία έχουν αφεθεί φορητά γεμάτα πέτρες. Οι σημαίες είναι όλες ολοκαίνουργιες, δεν τις έχουν φέρει από τα σπίτια τους. Τους τις ενεχειρίζουν στους δρόμους. Και η μεταφορά έχει προγραμματιστεί τέλεια. Μεταφέρθηκαν άνθρωποι από γειτονικές πόλεις, από εργοστάσια. Για παράδειγμα, οι εργαζόμενοι στο εργοστάσιο του Πασάμπαχτσε μεταφέρθηκαν για να συμμετάσχουν στα γεγονότα και επιστράφηκαν αργότερα πίσω στο εργοστάσιο.

Υπάρχουν και αγριότητες. Ανοίγονται τάφοι και μαχαίρονται τα πτώματα, καίγονται τα οστά. Δεν εκδηλώνονται πολλές πυρκαγιές διότι υπάρχει σχετική εντολή που το απαγορεύει.

Κλοπές και λεηλασίες;

Είναι ενδιαφέρον ότι στο ξεκίνημα έγιναν προσπάθειες να αποφευχθούν. Οι καθοδηγητές έλεγαν ‘μην τυχόν και κλέψετε’. Όσοι έπερναν το πλόι για απέναντι περνούσαν από έλεγχο και εάν έβρισκαν επάνω τους λάφυρα τους έστελναν στο τμήμα. Αυτό γίνεται ώστε να φανεί πως δεν σκοπεύουν σε λεηλασίες, αλλά σε καταστροφές. Όμως μετά από κάποια στιγμή χάνουν τον έλεγχο. Τα ινιά ξεφεύγουν. Αυτό που εμένα με εκπλήττει είναι ότι δεν πρόκειται για λαϊκή εξέγερση, εκτελούνται εντολές. Δεν είναι γεγονότα αυθόρμητα, ελέγχονται εκ του σύνεγγυς, όπως αναφέρουν και τα γαλλικά αρχεία. Συμμετέχουν 100 χιλιάδες άνθρωποι. Μεγάλος αριθμός.

Τι συμβαίνει στις άλλες πόλεις;

Παράλληλα εκδηλώνονται γεγονότα και στη Σμύρνη. Όχι πάντως σ’ αυτή την έκταση. Λόγω NATO υπάρχουν Έλληνες αξιωματικοί. Εκεί συμβαίνουν. Στην Άγκυρα υπάρχει μόνον πορεία. Ο νομάρχης Αγκύρας που βρίσκεται συμπτωματικά στην Πόλη, βλέπει την κατάσταση και δίνει εντολή για κήρυξη στρατιωτικού νόμου. Σε άλλες πόλεις δεν υπάρχουν γεγονότα. Την επομένη λαμβάνονται μέτρα σε κάποιες πόλεις της Ανατολίας. Ορισμένοι μη μουσουλμάνοι τοποθετούνται σε ξενοδοχεία. Μια έκρηξη γίνεται σ’ ένα κήπο στο Ισκέντερον. Στη Πόλη μετά τα μεσάνυχτα αναλαμβάνει ο στρατός. Κηρύσσεται στρατιωτικός νόμος και τα γεγονότα καταλαιάζουν. Την επομένη υπάρχει μια αυθόρμητη κινητοποίηση, όμως σε επίπεδο ατόμων. Η αστυνομία επεμβαίνει.

Ποια είναι η ολική ζημία;

Σύμφωνα με τους υπολογισμούς του Γερμανικού Προξενείου, 54 εκ. δολάρια. Οι αποζημιώσεις που δόθηκαν δεν ξεπέρασαν τα 20.

Ένα από τα σημαντικότερα συμπεράσματα στο βιβλίο σας είναι ο ρόλος της Αγγλίας. Μπορείτε να δώσετε περαιτέρω εξηγήσεις;

Όταν το 1950 ο υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας είπε ότι «δεν υπάρχει για μας θέμα Κύπρος» δεν είχε αρέσει στους Άγγλους διότι την εποχή εκείνη η Κύπρος ήταν αποικία τους. Όλος ο κόσμος ήταν ενάντιος στην κυβέρνηση της Αγγλίας, κι αυτή μεταξύ 1950 και 1955 είχε στηρίξει την πολιτική της στο πως θα κατόρθωνε να τραβήξει την Τουρκία μέσα στο πρόβλημα και να την καταστήσει συνομιλήτρια της Ελλάδας. Αυτό ήταν το σχέδιό της. Τον Αύγουστο του 1955 αποφασίστηκε η διάσκεψη του Λονδίνου. Όταν μελετήσουμε τα απομνημονεύματα των πολιτικών της Αγγλίας συναντούμε την εξής λεπτομέρεια: «Εμείς ως Αγγλία δεν επιθυμούσαμε καθόλου συμφωνία. Σημαντικό για μας ήταν όχι να αποτελέσουμε μέρος του προβλήματος, αλλά να καταστήσουμε αντιμαχόμενες πλευρές την Τουρκία και την Ελλάδα.»

Υπάρχουν στο αγγλικό αρχείο έγγραφα στα οποία τίθεται το ερώτημα, πόσο ωφέλιμο θα ήταν για την Αγγλία εάν υπήρχε στην Πόλη κάποιος ξεσηκωμός εναντίον των Ρωμιών.

Να αναφέρω και το πλέον συνταρακτικό. Ένα έτος πριν από τα γεγονότα του Σεπτεμβρίου, φθάνει στο υπουργείο Εξωτερικών της Αγγλίας από το Αγγλικό Προξενείο της Αθήνας τηλεγράφημα το οποίο αναφέρει: «Οι σχέσεις Τουρκίας και Ελλάδας είναι άριστες. Εάν όμως γίνει κάτι στην οικία του Ατατούρκ στην Θεσσαλονίκη, θαυμάσια μπορεί να γίνουν όλα άνω κάτω».

Ενδιαφέρον δεν είναι; Υπάρχει τέτοιο έγγραφο. Στην διοργάνωση των γεγονότων υπάρχει αγγλική προτροπή. Και τα γεγονότα βολεύουν του Άγγλους. Στα γεγονότα αυτά, για τις επιθέσεις στους Αρμένιους και τους Εβραίους, αναφέρεται μόνον πως «Τούρκοι και Έλληνες αρπάχτηκαν για το Κυπριακό».

Πέραν τούτου, η Ελλάδα είχε σκοπό να φέρει τον Οκτώβριο το θέμα στον ΟΗΕ. Αυτό σήμαινε ότι το θέμα πλέον θα συζητιόταν ενώπιον της παγκόσμιας κοινής γνώμης. Και βεβαίως η Αμερική είχε σκοπό να υποστηρίξει την Ελλάδα. Μετά όμως από αυτά τα γεγονότα στέλνει μήνυμα στις δυο χώρες και τις προειδοποιεί ότι δεν θα υποστηρίξει προσφυγή στον ΟΗΕ. Οι δυο χώρες γίνονται αποδέκτες του σκληρού αυτού μηνύματος διότι είναι νέα μέλη του NATO. Το μήνυμα που θέλει να δώσει η Αμερική είναι ‘συνέλθετε’. Η άλλη επιδίωξη της Αγγλίας ήταν ακριβώς αυτή: Να παρασύρει την Αμερική στο πλευρό της. Διότι μέχρι τότε οι ΗΠΑ υποστήριζαν την Ελλάδα.

Ωραία. Πως όμως αξιολογείται τις δίκες;

Πέντε χιλιάδες άνθρωποι συνελήφθησαν, οι περισσότεροι τυχαία. Ποτέ δεν δικάστηκαν πραγματικά οι υπαίτιοι. Ο πραγματικός στόχος στις δίκες στο νησί της Πλάτης ήταν η δημιουργία μιας ακόμη κατηγορίας εναντίον του Δημοκρατικού Κόμματος. Στόχος στη δίκη του 1960 ήταν μια επιπλέον κατηγορία. Ο συνήγορος του Μεντερές ζήτησε επανειλημμένα να κληθούν να καταθέσουν τα μέλη των μυστικών υπηρεσιών. Η απάντηση ήταν ‘οι

μυστικές υπηρεσίες αθωώθηκαν ήδη στη δίκη του 1956'.

Επειδή ο Μεντερές και άλλα μέλη του Δημοκρατικού Κόμματος δικάστηκαν στο νησί της Πλάτης για τα γεγονότα αυτά, υπάρχει η εντύπωση πως «μ' αυτά τελειώσαμε». Λάθος κατά τη γνώμη μου. Στήθηκαν στην Τουρκία δυο δικαστήρια σχετικά με αυτά. Όμως πρέπει να δούμε και το τι έκαναν. Όταν εξετάσουμε το δικαστήριο του 1956 φθάνουμε στο εξής αποτέλεσμα: «Φταίει το σωματείο 'Η Κύπρος είναι Τουρκική' όμως κι αυτοί παρασύρθηκαν από την Ρωμαϊκή προβοκάτσια, στην πραγματικότητα αθώοι δηλαδή». Και γι αυτό ακριβώς το λόγο, με την απόφαση του 1957, όλοι αθωώνονται.

Μας μιλάτε λίγο για το αρχείο Φαχρί Τσόκερ;

Μετά τα γεγονότα κηρύσσεται αμέσως στρατιωτικός νόμος και στήνονται τα δικαστήρια. Ο Φαχρί Τσόκερ είναι ο δικαστής του 2 ου Δικαστηρίου Μπέγιογλου. Τα έγγραφα φθάνουν στα χέρια του από

την HEA (Υπηρεσίες Εθνικής Ασφαλείας). Αποδεικτικά έγγραφα, κατηγορητήρια, κατάλογος συλληφθέντων, τα ονόματα των ιδιοκτητών των καταστημάτων που καταστράφηκαν. Και περίπου 200 φωτογραφίες που υπάρχουν στο φάκελο, τραβηγμένες από την HEA και τους ξένους δημοσιογράφους. Πιθανότατα τις τράβηξε Γερμανός δημοσιογράφος διότι υπάρχουν σημειώσεις σ' αυτή τη γλώσσα. Για παράδειγμα λέει: «Λίγα χρόνια νωρίτερα οι γυναίκες κυκλοφορούσαν σκεπασμένες. Τώρα μεταξύ αυτών που λεηλατούν τα καταστήματα υπάρχουν και γυναίκες». Ο συνταξιούχος στρατηγός Φαχρί Τσόκερ, ίσως επειδή τον ενοχλούσε η συνείδησή του, άφησε το φάκελο αυτό στο Ίδρυμα Ιστορίας. Ζήτησε να αξιοποιηθεί μετά τον θάνατό του. Οι φωτογραφίες είναι ανέκδοτες και απαθανατίζουν την στιγμή των γεγονότων.

Να δώσω ένα παράδειγμα που δείχνει ότι τα δικαστήρια ήταν υπό χειραγώγηση. Υπάρχουν αποδεικτικά στοιχεία που εστάλησαν από το Πρώτο Πολιτικό Τμήμα της Διευθύνσεως της Αστυνομίας, όμως δεν επιτρέπουν στον δικαστή Φαχρί Τσόκερ να τα χρησιμοποιήσει. Υπάρχουν ενδείξεις ότι τα γεγονότα διοργανώνονται από το σωματείο 'Η Κύπρος είναι Τουρκική', τις μυστικές υπηρεσίες και τα φοιτητικά σωματεία. Ο λόγος που δεν επιτρέπουν τη χρησιμοποίησή τους είναι ότι δεν υπάρχει τίποτε εναντίον των κομμουνιστών. Λένε πως 'δεν αναφέρονται καθόλου οι τακτικές της κομιντέρν και η Κύπρος'. Η HEA ετοιμάζει έκθεση με νέα αποδεικτικά στοιχεία. Στη δεύτερη αυτή έκθεση λέει τα εξής:

«Τα γεγονότα τα δημιούργησαν οι κομμουνιστές και τα διοργάνωσε η Σοβιετική Ένωση».

Κυκλοφόρησε σε έκδοση του Ιδρύματος Ιστορίας (Tarih Vakfi) η διδακτορική εργασία με τίτλο « Τα γεγονότα της 6 / 7 Σεπτεμβρίου 1955, σε συνδυασμό με την ακολουθούμενη κατά την περίοδο της Τουρκικής Δημοκρατίας Μειονοτική Πολιτική » της πανεπιστημιακού Ντιλέκ Γκουβέν* (Dilek Guven). Ο τόμος συνοδεύεται και από ένα δεύτερο, ογκώδη τόμο, όπου υπάρχουν ανέκδοτες φωτογραφίες που ελήφθησαν κατά τη διάρκεια των γεγονότων το βράδυ εκείνο, κυρίως από την αστυνομία, και αποτέλεσαν μέρος της δικογραφίας κατά την δίκη όπου δικάστηκαν και αθωώθηκαν(!) τα μέλη της οργάνωσης «Η Κύπρος είναι Τουρκική». Στο δεύτερο αυτό τόμο δημοσιεύεται και μια πληθώρα εγγράφων που μελέτησε η πονήσασα κατά τη διάρκεια της έρευνάς της.

Οι φωτογραφίες που δωρίθηκαν μαζί με το υπόλοιπο αρχείο του στο Ίδρυμα Ιστορίας, με εντολή να αξιοποιηθούν μετά το θάνατό του, από τον στρατηγό Φαχρί Τσόκερ (Fahri Coker) , θα εκτεθούν μεταξύ 6 και 26 Σεπτεμβρίου στον εκθεσιακό χώρο στη στοά Ελχάμπρα (Λεωφ. Ανεξαρτησίας 258, 2 ος όροφος).

---

* Η Ντιλέκ Γκιουβέν είναι τουρκικής καταγωγής και γεννήθηκε στη Γερμανία. Σπούδασε Πολιτική και Κοινωνική Ψυχολογία στο πανεπιστήμιο του Μπόχουμ και έκανε μεταπτυχιακή εργασία με θέμα «Ο Τουρκικός Εθνικισμός την περίοδο της οργάνωσης 'Ενωσις και Πρόοδος'». Το διδακτορικό της με θέμα « Τα γεγονότα της 6/7 Σεπτεμβρίου 1955, σε συνδυασμό με την ακολουθούμενη κατά την περίοδο της Τουρκικής Δημοκρατίας Μειονοτική Πολιτική » έγινε δεκτό από το γερμανικό πανεπιστήμιο και αφού μεταφράστηκε στα τουρκικά εκδόθηκε πρόσφατα από το «Ίδρυμα Ιστορίας» της Τουρκίας.

«Με προτροπή των Βρετανών τα Σεπτεμβριανά» Ηθελαν τουρκική εμπλοκή στην Κύπρο, υποστηρίζει η ιστορικός Ντιλέκ Γκιουβέν

Συνέντευξη στον Νικο Παπαχρηστού Το βράδυ της 6ης προς 7η Σεπτεμβρίου 1955 ο ελληνισμός της Πόλης αλλά και οι κοινότητες των Αρμενίων και των Εβραίων βίωσαν μια δεύτερη «άλωση». Χιλιάδες «αγανακτισμένοι» Τούρκοι ξεχύθηκαν στους δρόμους της Κωνσταντινούπολης και κατέστρεφαν ελληνικές κυρίως περιουσίες. Περισσότερα από τέσσερις χιλιάδες σπίτια και καταστήματα, 73 Ορθόδοξες Εκκλησίες και 35 σχολεία λεηλατήθηκαν, ενώ χριστιανικά νεκροταφεία βεβηλώθηκαν. Σύμφωνα με ανεπίσημα στοιχεία, οι νεκροί ξεπέρασαν τους δεκαπέντε ενώ εκατοντάδες γυναίκες, ακόμη και μικρά κορίτσια, βιάσθηκαν. Την αφορμή για την έναρξη των επιθέσεων έδωσε η είδηση ότι «εξερράγη βόμβα στο σπίτι που γεννήθηκε ο Μουσταφά Κεμάλ στη Θεσσαλονίκη». Από την πρώτη στιγμή ωστόσο φάνηκε ότι οι βιαιοπραγίες είχαν οργανωθεί από τις μυστικές υπηρεσίες. Σήμερα, πενήντα χρόνια μετά, η ιστορικός κ. Ντιλέκ Γκιουβέν, αποκαλύπτει τον καθοριστικό ρόλο που διαδραμάτισε το «βαθύ κράτος» της Τουρκίας στα «Σεπτεμβριανά». Η έρευνά της στηρίχθηκε στο ανέκδοτο υλικό του στρατιωτικού δικαστή Φαχρί Τσοκέρ, ο οποίος διεξήγαγε τις ανακρίσεις και συνέταξε τη δικογραφία της υπόθεσης. Για πρώτη φορά στο βιβλίο της, που κυκλοφόρησε πριν από μια εβδομάδα στην Τουρκία, δημοσιεύονται έγγραφα και περισσότερες από διακόσιες φωτογραφίες που επιβεβαιώνουν την ενεργή συμμετοχή του στρατού και της αστυνομίας στα γεγονότα. Στην συνέντευξη που παραχώρησε στην «Κ» η κ. Γκιουβέν επισημαίνει ότι «όλα είχαν σχεδιαστεί από καιρό με κάθε λεπτομέρεια και αποτελούσαν μέρος ενός γενικότερου σχεδίου κατά των μειονοτήτων».- **Τα γεγονότα του '55 παρουσιάστηκαν ως «λαϊκό ξέσπασμα» για το «Κυπριακό» και την έκρηξη στο τουρκικό προξενείο της Θεσσαλονίκης. Ποιος ήταν ο πραγματικός στόχος τους;**– Ο βασικός σκοπός ήταν να αποδυναμωθούν αριθμητικά οι μειονότητες. Η έκρηξη στη Θεσσαλονίκη ήταν η αφορμή, ενώ το κυπριακό ζήτημα δεν αποτελούσε τη βασική αιτία για τις επιθέσεις. Την περίοδο βρισκόταν ακόμα σε εξέλιξη η δημιουργία του «εθνικού κράτους» που είχε ξεκινήσει με την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας. Από τη δεκαετία του '20 η ηγεσία της Τουρκίας δεν εμπιστευόταν τις μειονότητες, όπως τους Έλληνες, τους Αρμένιους αλλά και τους Εβραίους, φοβούμενη ότι θα συνεργάζονταν με τους συμπατριώτες τους, που ζούσαν στα γειτονικά ανεξάρτητα κράτη. Για τον λόγο αυτό προηγήθηκαν μια σειρά από ενέργειες σε βάρος των μειονοτήτων όπως ο φόρος Περιουσίας ή ο εκτοπισμός των Αρμενίων και των Εβραίων από την περιφέρεια τη δεκαετία του '30. Σε έκθεση που είχε συνταχθεί το 1944 υπογραμμιζόταν ότι «οι Ρωμιοί είναι η πολυπληθέστερη και η πλέον επικίνδυνη μειονότητα γιατί μπορεί να συνεργαστεί με την Ελλάδα». Αυτό μαρτυρεί γιατί οι Έλληνες δέχθηκαν τον μεγαλύτερο όγκο των επιθέσεων χωρίς ωστόσο να είναι οι μόνοι. Είναι χαρακτηριστικό ότι στα «Σεπτεμβριανά» δεν χτυπήθηκαν μόνον οι Έλληνες. Αν δούμε τους αριθμούς πρόκειται για πάνω από 60% Ρωμιούς, 20% Αρμένιους και 12% Εβραίους. Αυτό δεν ήταν τυχαίο. Στους καταλόγους που κρατούσαν στα χέρια τους οι καθοδηγητές υπήρχαν και τα αρμενικά καταστήματα και οι αρμενικές οικογένειες. Κατά συνέπεια αν η αιτία ήταν το Κυπριακό για ποιο λόγο στράφηκαν εναντίον και των δύο άλλων κοινοτήτων; Γενικά οι μειονότητες ήταν ο πρώτος στόχος και ακολουθούσε το κυπριακό ζήτημα.

Αστυνομία και Στρατός

– Πώς και από ποιους οργανώθηκαν οι βιαιοπραγίες;

– Όλα έγιναν με απόλυτη μυστικότητα και το βέβαιο είναι ότι συνεργάστηκαν πολλοί και διαφορετικοί παράγοντες. Το σχέδιο υλοποίησαν στελέχη του Δημοκρατικού Κόμματος, οι μυστικές υπηρεσίες, των οποίων τα μέλη ήταν κυρίως στρατιωτικοί και το σωματείο «Η Κύπρος είναι τουρκική». Στο σωματείο αυτό συμμετείχαν ενώσεις φοιτητών, συνδικάτα και δημοσιογράφοι και ιδρύθηκε ύστερα από εντολή της Τουρκικής Πρεσβείας του Λονδίνου. Στις 6 Σεπτεμβρίου, στις ρωμαϊκές συνοικίες έκαναν την εμφάνισή τους ομάδες 20-30 ανδρών. Πριν ακόμη κυκλοφορήσει η έκτακτη έκδοση της εφημερίδας Istanbul Express, έγινε γνωστό ότι «έβαλαν βόμβα στο σπίτι του Ατατούρκ» Οι φοιτητές άρχισαν να βγάζουν εμρηστικούς λόγους σε διάφορα μέρη, κυρίως στην πλατεία

Ταξίμ. Σε κάθε ομάδα υπήρχε ένας ή ακόμη και τρεις καθοδηγητές που υποδείκνυαν στο φανατισμένο πλήθος πού να χτυπήσει σύμφωνα με τους καταλόγους τους. Έτσι ξεχώριζαν ένα ελληνικό κατάστημα από ένα τούρκικο, το οποίο άφηναν άθικτο. Σύμφωνα με τα γαλλικά αρχεία, οι κατάλογοι αυτοί ετοιμάστηκαν από την εποχή του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Από σταθμευμένα φορτηγά προμηθεύονταν πέτρες, σιδηρολοστούς και ολοκαίνουργιες σημαίες. Τις ομάδες συγκροτούσαν περισσότεροι από εκατό χιλιάδες άνθρωποι, κυρίως εργάτες, που μεταφέρθηκαν από γειτονικές πόλεις.

- Τι ρόλο έπαιξε η Βρετανία στα «Σεπτεμβριανά»;

- Το 1950 ο υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας είχε δηλώσει ότι «για εμάς δεν υπάρχει θέμα Κύπρου» προκαλώντας την ενόχληση των Βρετανών. Από τότε μέχρι και το 1955 άσκησαν τρομακτικές πιέσεις στην Τουρκία προκειμένου να εμπλακεί στην κυπριακή κρίση. Στόχος τους ήταν να μετατραπεί σε ελληνοτουρκική σύγκρουση. Υπάρχουν στοιχεία στα βρετανικά αρχεία που αποκαλύπτουν τον ρόλο της προς αυτή την κατεύθυνση. Τον Αύγουστο του 1955 αποφασίστηκε η διάσκεψη του Λονδίνου οπότε και η Τουρκία εμπλέκεται πλέον οριστικά στο Κυπριακό. Επίσης στα βρετανικά αρχεία υπάρχουν έγγραφα στα οποία τίθεται το ερώτημα πόσο ωφέλιμο θα ήταν για την Αγγλία εάν υπήρχε στην Πόλη κάποιος ξεσηκωμός εναντίον των Ρωμιών. Είναι εξαιρετικά σημαντικό ότι ένα χρόνο πριν από τα γεγονότα Αγγλος διπλωμάτης που υπηρετούσε στην Αθήνα σε τηλεγράφημά του ενημέρωνε το Λονδίνο ότι «αρκεί ένα χτύπημα στο σπίτι όπου γεννήθηκε ο Ατατούρκ στη Θεσσαλονίκη για να προκληθεί μείζονα κρίση στις σχέσεις των δύο χωρών, οι οποίες την περίοδο αυτή είναι άριστες». Με λίγα λόγια στη διοργάνωση των γεγονότων υπήρχε αγγλική προτροπή. Τα γεγονότα τους εξυπηρετούσαν και γι' αυτό στα αρχεία δεν γίνεται λόγος για τις επιθέσεις κατά Αρμενίων και Εβραίων παρά μόνο πως «Τούρκοι και Έλληνες συγκρούστηκαν για το Κυπριακό». Ταυτόχρονα απέτρεψαν τις ΗΠΑ να σταθούν στο πλευρό της Ελλάδας, η οποία σκόπευε να φέρει το πρόβλημα της Κύπρου στον ΟΗΕ.

Το αρχείο Τσοκέρ

- Πώς βρέθηκαν τα στοιχεία αυτά στα χέρια του στρατηγού Τσοκέρ;

- Μετά τα γεγονότα κηρύχθηκε στρατιωτικός νόμος και ξεκίνησε η δικαστική διερεύνηση της υπόθεσης. Στην πρώτη δίκη οι κατηγορούμενοι ανάμεσα στους οποίους και τα μέλη του σωματείου «Η Κύπρος είναι τουρκική» αθώωθηκαν, προκειμένου να μην αποκαλύψουν τα ονόματα των οργανωτών των επιθέσεων. Ο Φαχρί Τσόκερ ήταν ο δικαστής του 2ου Δικαστηρίου Μπέγιογλου. Τότε του είχαν ζητήσει να αποκρύψει τα στοιχεία του προκειμένου να επιρρίψουν τις ευθύνες για τα γεγονότα στους κομμουνιστές. Για 45 χρόνια φύλαγε τον φάκελο με τα αποδεικτικά έγγραφα, κατηγορητήρια, τον κατάλογο των συλληφθέντων, τα ονόματα των ιδιοκτητών των καταστημάτων που καταστράφηκαν, καθώς επίσης και περίπου 200 φωτογραφίες τραβηγμένες από την Ασφάλεια και ξένους δημοσιογράφους. Στις φωτογραφίες φαίνονται οι αστυνομικοί να γελούν και να βοηθούν τους δράστες, ακόμη και να καταστρέφουν. Επίσης πολλά από τα εικονιζόμενα πρόσωπα είναι σημαδεμένα με ένα σταυρό και δίπλα υπάρχουν χειρόγραφα σημειώσεις όπως «είναι ο Τζιχάρ που μένει στο Τζιχανγκίρ». Οι δράστες δηλαδή δεν ήταν ένα απρόσωπο πλήθος, αλλά είχαν αναγνωρισθεί. Ο συνταξιούχος στρατηγός, ίσως επειδή τον ενοχλούσε η συνειδήσή του, άφησε το φάκελο αυτό στο Ίδρυμα Ιστορίας ζητώντας να αξιοποιηθεί μετά τον θάνατό του.

- Πόσο επηρέασαν τα γεγονότα την ελληνική κοινότητα;

- Μέσα στον πρώτο χρόνο περίπου 5.000 Έλληνες κυρίως νεαροί άνδρες έφυγαν από την Πόλη. Σύμφωνα με τα γερμανικά αρχεία μέχρι το 1964 ο πληθυσμός των Ρωμιών μειωνόταν κατά 10% τον χρόνο. Ο ελληνικός Τύπος θεωρεί ότι ο μεγάλος ξεριζωμός έγινε το 1964, αλλά είναι σημαντικό ότι η διαρροή άρχισε από το 1955. Εκείνη την περίοδο το Πατριαρχείο και το ελληνικό προξενείο άσκησαν μεγάλες πιέσεις ώστε να μην εγκαταλείψουν οι Ρωμιοί την Πόλη. Τελικά το 1964 η ελληνική μειονότητα που την περίοδο εκείνη αριθμούσε τις 70 χιλιάδες δέχθηκε τη χαρακτηριστική βολή.

Πενήντα χρόνια από τα Σεπτεμβριανά

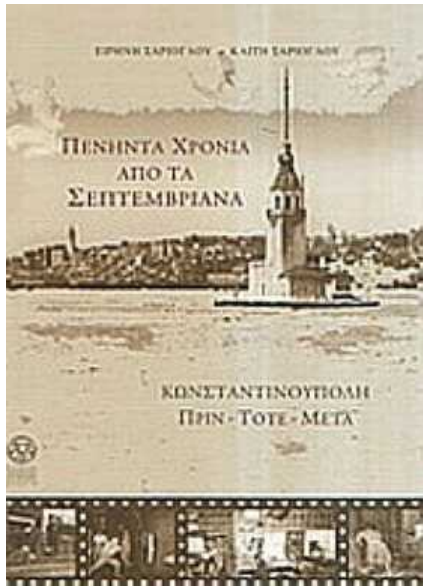
Κωνσταντινούπολη, πριν – τότε – μετά

Σαριόγλου, Καίτη /Σαριόγλου-Τσάκου, Ειρήνη

Εκδότης: Ε.Α.Ι.Α

Σελίδες: 226

Το βιβλίο μια φροντισμένη και καλαίσθητη έκδοση είναι αφιερωμένο στα φανερά και μη, θύματα της 6/7 Σεπτεμβρίου 1955. Με αφορμή τα πενήντα χρόνια από την τραγική εκείνη νύχτα των γεγονότων της 6/7 Σεπτεμβρίου 1955 στην Πόλη, οι συγγραφείς περιγράφουν με γλαφυρό τρόπο πως ήταν η Πόλη τα χρόνια πριν συμβούν τα γεγονότα. Ήταν η εποχή που ευημερούσε ακόμη η ελληνική μειονότητα.

Στη συνέχεια καταγράφεται το κομπολόι των όσων συνέβησαν σε βάρος του Ελληνισμού της Πόλης! Ένα οδυνηρό οδοιπορικό, που ματώνει την καρδιά όσων το διαβάζουν. Όπως αναφέρεται και στον πρόλογο του βιβλίου «Τα γεγονότα ντροπής»- όπως συνηθίζουν να τα αποκαλούν σήμερα στην Τουρκία, αποτελούν ημερομηνία σταθμό για την ελληνική μειονότητα της Πόλης. Είναι το «προδιαγεγραμμένο φινάλε» της τελευταίας, πνευματικής δημιουργικής δεκαετίας της Ρωμιοσύνης».

Η πρώτη περίοδος οριοθετείται ως η προ των Σεπτεμβριανών μετ' εμποδίων ειδυλλιακή περίοδος 1861 έως το 1922 με τη Μικρασιατική Καταστροφή. Κατά την περίοδο αυτή η Ρωμιοσύνη της Πόλης επιδεικνύει μια πλούσια πολιτιστική, καλλιτεχνική και πνευματική δραστηριότητα. Τα δεκάδες σχολεία, δημοτικά, γυμνάσια και λύκεια, οι πνευματικοί, αθλητικοί σύλλογοι, προεξάρχοντας του «Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως», η σύσταση βιβλιοθηκών, οι διαγωνισμοί και οι πάσης φύσεως καλλιτεχνικές δραστηριότητες, ως επίσης και οι ποικίλες εκδόσεις πνευματικού περιεχομένου πλημμυρίζουν την Πόλη.

Η πνευματική αυτή έκρηξη κάνει την Πόλη να ζει μια αληθινή πνευματική αναγέννηση. Το 1875 ιδρύεται το Ζάππειο Παρθεναγωγείο Κωνσταντινουπόλεως, ενώ ήδη λειτουργεί η Θεολογική Σχολή της Χάλκης (1844), η Ελληνομπορική Σχολή (1831), το Παρθεναγωγείο στο Πέραν (1849), το Παρθεναγωγείο της Φιλομούσου Εταιρείας, Παλλάς (1874). Λίγο αργότερα η Μεγάλη του Γένους Σχολή αποκτά δικό της μεγαλόπρεπο κτήριο στο Φανάρι και ιδρύεται το Ιωακείμειο Παρθεναγωγείο (1822), Ελληνογαλλικό Λύκειο. Κυκλοφορούν δεκάδες εκδόσεις και εφημερίδες μερικές μάλιστα ημερήσιες ακόμη και σατυρικές. Εκδίδονται επίσης, περιοδικά και μηνιαία έντυπα ποικίλης ύλης και περιεχομένου.

Την περίοδο αυτή παρατηρείται ιδιαίτερη πνευματική άνθιση. Ακολουθεί η προ των Σεπτεμβριανών μετ' εμποδίων ειδυλλιακή περίοδος 1923-1955 όπου η περίοδος ανόδου της Ρωμιοσύνης είναι πλέον παρελθόν. Οι εναπομείναντες Ρωμιοί συνεχίζουν όμως να επιβιώνουν στις προγονικές τους εστίες. Αναθαρεύουν κι αρχίζουν πάλι να δημιουργούν.

Το βράδυ της 6ης προς 7ης Σεπτεμβρίου η λαίλαπα του τουρκικού εθνικισμού, οργανωμένη όπως φαίνεται από τα ιστορικά ντοκουμέντα, εφορμά ακάθεκτη εναντίον κάθε τι ελληνικού στοιχείου. Με πρωτοφανή βαρβαρότητα καταστρέφει σε μια νύχτα όσα με κόπους και θυσίες δημιούργησαν για χρόνια οι Έλληνες της Πόλης. Οι αθλιότερες και οι σκηνές εξαγριωμένων, απάνθρωπων συμπεριφορών θα μείνουν για πάντα ανεξίτηλες ως

βαριά κηλίδα του τουρκικού κράτους. Στην έκδοση συμπεριλαμβάνεται η έκθεση του Προξένου Βύρωνα Θεοδωρόπουλου στην οποία καταγράφονται εμπειριστατωμένα όλα τα ανθελληνικά γεγονότα της ντροπής που όχι μόνο κατέστρεψαν τις περιουσίες, τα σπίτια, τα σχολεία τις εκκλησίες και κάθε τι πολιτιστικό δημιούργημα των Ελλήνων της Πόλης, αλλά που μάτωσαν και τη ψυχή των Ελλήνων!

Τα ανθελληνικά «γεγονότα» του 1955 αποτελούν τον τελευταίο κρίκο μιας μακρόχρονης εθνικιστικής πολιτικής που εφαρμόστηκε με επιτυχία από την ίδρυση του τουρκικού κράτους, με στόχο την εξόντωση του ελληνικού στοιχείου της Πόλης. Ενώ το 1925 υπήρχαν 250.000 Έλληνες (περίπου το 33% του συνολικού πληθυσμού της Πόλης) σήμερα έχουν απομείνει μόλις 1.000 άτομα. Το κακό συνεχίστηκε λίγο και μετά τα Σεπτεμβριανά με ποικίλες περίτεχνες καταπιεστικές τεχνικές μέσω διμεύσεων περιουσιών και πολλαπλές πιέσεις κατά του Πατριαρχείου. Η απαγόρευση λ.χ. άσκησης πλήθους επαγγελμάτων σε μη Τούρκους, η αναγκαστική υιοθέτηση τουρκόφωνων επιθέτων, οι καταναγκαστικές εργασίες για τους μη μουσουλμάνους και ένα σωρό ευφάνταστα καταπιεστικά μέτρα, ολοκλήρωσαν το αίσχος του εθνικού ξεκαθαρίσματος.

Ο Γολγοθάς που έζησε ο Ελληνισμός της Πόλης καταγράφεται με ξεχωριστό θάρρος όχι εκ του μακρόθεν, αλλά από ανθρώπους που επιμένουν να ζουν στον τόπο που γεννήθηκαν, όπως είναι η σπάνια πνευματική φυσιογνωμία της Καίτης Σαριόγλου. Στο βιβλίο φιλοξενούνται γραπτά κείμενα επιφανών Κωνσταντινουπολιτών, καθώς και σπάνιο φωτογραφικό υλικό το οποίο συμπληρώνει τις συγκλονιστικές μαρτυρίες!

Φοίβος Νικολαΐδης

Πρωτοδημοσιεύτηκε στις 7 Σεπτεμβρίου 2008

<https://pontosandaristera.wordpress.com/2009/09/05/7-9-2008/>